

Drugi izvještaj o Stvaranju – stvaranje muškarca i žene (Post 2,4b-25)

Ovaj drugi izvještaj se razlikuje od prvog svojom slikovitošću i pojedinostima koji odišu starinom pa stručnjaci smatraju da je nastao prije prvoga. U Post 2 imamo izvještaj o Stvaranju čovjeka a u Post 3 opisan je njegov grijeh i prve posljedice grijeha. Dakle, čovjek promatran poput medalje sa dvije strane: prvo uzvišeni govor o onom što je Bog u svojoj slobodi učinio za čovjeka, a potom čovjek u svojoj slobodi poduzima svoj prvi zabilježeni čin – grijeh.

Za razliku od prvog izvještaja (1,1-2,4a) koji Stvaranju pristupa globalno i znanstveno (u granicama ondašnjih spoznaja), drugi izvještaj o Stvaranju sve promatra sa gledišta čovjekovog iskustva. Za polunomada onog prostora i vremena, zemlja nije prekrivena zelenilom nego je prije pustinja u kojoj ponegdje i ponekad bude vode i onda bukne vegetacija. Zato Bog uređuje uvjete za život – tu su četiri rijeke da bi mogao niknuti i opstati život (2,5-6).

Od zemlje, *adamâ* Bog stvara prvo biće koje je nazvan *ha-adam*, što bi značilo zemljani tj. čovjek. Kao što lončar uzima glinu u modelira je (usp. Jer 18,1-12), tako Bog uzima prah zemaljski, koji označava ono što je naš udio u Stvaranju čovjeka; iako, ni prah nije naš – i on je postojao prije čovjeka i postojat će poslije nas. U modeliranu glinu, Bog je duhnuo i udijelio joj svoj dah – udijelio život! Čovjek je, dakle, sastavljen od zemljinog praha i Božjeg daha! Postaje i ostaje živ sve dok Bog iz njega ne povuče svoj dah (Job 27,2-3; Ps 104,27-30).

Za razliku od grčkog dijeljenja čovjeka na tijelo i dušu, SZ ga radije promatra kao nedjeljivu cjelinu; stoga će se i posljedice grijeha tj. nereda koji će zahvatiti čovjeka odraziti na sve njegove sastavnice.

Kao znak posebne pažnje prema čovjeku, Bog ga stavlja u dobro navodnjen vrt, svojevrsnu oazu – naša Zemlja zaista jest svojevrsna oaza u odnosu na planete koje poznajemo. *Eden*, jezički je blizak sa hebr. pojmom radosti, užitka. Stoga su grčki prevoditelji SZ-a upotrijebili riječ *paradeisos* – perivoj, rajski vrt. U ondašnjem kulturnom kontekstu, prvi čovjek ima status malog *šeika*, dakle predstavljen je kao dobrostojeći imućnik. Bog želi da njegov stvor uživa visok standard!

No, Bog našem „šeiku“ daje naredbu da vrt obrađuje i čuva. I u tom rajskom vrtu čovjek treba zaslužiti kruh. Čovjeku biva povjerena odgovornost za sebe i za vrt kojeg treba čuvati jer nije njegov apsolutni gospodar. Za razliku od grčko-rimskog mentaliteta (u kojem se smatralo da je rad primjeren prije svega robovima), Biblija rad ne smatra protivnim ljudskom dostojanstvu niti znakom ropstva – naprotiv sâm Bog radi (2,7.8) pa na rad poziva i čovjeka. Radom, dakle, čovjek postaje sve sličniji Bogu, sve više ono što treba biti tj. sve humaniji i stoga je za čovjeka on put razvijanja njegovih potencijala.

Dva stabla

Bog nasred vrta postavlja stablo života. Ono predstavlja Boga, darivatelja života. Čovjek je pozvan slobodno uzimati plodove sa stabla života sve dok je u skladu s Božjim namislom. No, nakon što se pobuni protiv Boga, bit će mu zabranjen pristup ovom stablu. To znači da čovjek nema život u sebi, mora ga dobiti i mora ga stalno uzimati. Kad god ga uzima, prima ga od Boga.

Drugo stablo, stablo spoznaje dobra i zla, označava sposobnost razlučivanja dobra i zla te postupanje u skladu s tom spoznajom. Radi se, dakle, o najdubljim pitanjima životnog usmjerenja, oblikovanja i osmišljavanja vlastitog postojanja. S tog stabla čovjek ne smije uzimati sam. To je područje u kojem ne može djelovati bez prisnog kontakta s Bogom. Prije negoli zabrana ili ograničenje, ova je zapovijed upozorenje i zaštita. Za razliku od drugih stvorenja koja su definirana, određena u svojoj prirodi i namjeni, čovjek nema namjene – on je gospodar, „šaik“! – njegova osoba nije definirana nego je otvorena napretku. On je određen da osvaja, otkriva i zemlju i sebe. No, ovom „zabranom“, Bog mu daje do znanja da u taj napredak ne može ići sam, jer sam neće savladati brojne nepoznanice koje stoje na tom putu. Dakle, Bog pred čovjeka stavlja sve, da svemu gospodari, ali mu proglašava da u tom gospodarenju nije apsolutno slobodan, nego će uspjeti gospodariti sobom i svijetom tek u povezanosti s Bogom.

Za razliku od pitanja života za kojeg čovjek iskustveno zna da ga mora primati i da će jednom ostati bez njega, kad se radi o ovom „stablu“ čovjeku stvari nisu odviše jasne. Tko će meni određivati što je za mene najbolje? – govore mnogi smatrajući da sami najbolje znaju. Stoga nije slučajno da će upravo pod ovim „stablom“ čovjek doživjeti kušnju kojoj neće moći odoljeti. Već ovdje, daleko prije modernih psiholoških spoznaja, postalo je očito da čovjek treba prihvaćati svoj položaj i njegova ograničenja, kao i da će u tom teško uspijevati.

Stvaranje žene

Prva konkretna ilustracije istine o čovjekovoj nedostatnosti u razlučivanju dobra i zla jest stvaranje žene. Ono što će Biblija reći o ženi jest otvorena konfrontacija sa poimanjem žene onog vremena (objekt za muško zadovoljstvo, postoji da bi rađala bogovima robovima, fatalna prisutnost koja upropašćuje muškarca, biće nižeg dostojanstva i spodobnosti od muškarca, biće koje treba uloviti tj. izboriti se za nju itd). Božje viđenje žene u ovom izvještaju nadilazi sve ono što su muškarci o njoj mogli zamisliti.

Kao prvo, Bog ustvrđuje kako *nije dobro da čovjek bude sam*. Čovjek, da bi živio u punini, treba stupati u odnose; imati naspram sebe osobu i ući u odnos s njom pripada samoj srži čovjekovog postojanja. Svaki čovjek, dakle, treba blizinu drugog čovjeka da bi mogao ići prema ispunjenju svog bića.

Bog stoga proglašava da je muškarcu potrebna *pomoć kao što je on*. Ključni pojam ovdje je *pomoć*. Hebr. *ezer* inače označava *pomoć, podršku* koju može pružiti samo ljudska osoba. Ta *pomoć* i *podrška* treba biti *kenegdo, pomoć koja stoji ispred njega/prema onom što je ispred njega* kaže doslovno hebrejski tekst. To je *pomoć* kod koje nije toliko naglašeno da je slična ili komplementarna muškarcu, nego da mu pruža prisustvo onog drugog i da mu je recipročna: ona je muškarcu onaj *drugi* koji stoji ispred njega, jedno *ti* s kojim će ući u dijalog.

Kao prvi „pokušaj rješavanja“ muškarčevog problema, Bog stvara i udjeljuje mu ukupnost životinjskog svijeta. Prvi čovjek otkriva da je gospodar životinjama: nadijeva im imena, što znači da spoznaje njihovu unutarnju bit i da gospodari njima. U isto vrijeme on shvaća da nijedno od životinjskih bića nije biće s kojim on može ući u kvalitetan odnos, da mu bude onaj *drugi* – onaj *ti* koji s stoji ispred njega i koji ga u svojoj slobodi može darivati onim što ima i što jest – samim sobom. Jasno je kako ovaj postupak nije Božji promašaj, nego njegova pedagogija kako bi muškarac, kad dobije ženu, mogao što bolje uvidjeti njezinu razliku u odnosu na životinje i kako bi je znao cijeniti (čemu ondašnji mentalitet nije odveć pogodio).

Pripremljen svojom samoćom koju sam nikako nije uspijevaio riješiti, čovjek napokon dobiva – ženu! Dok je čovjek u dubokom snu, anesteziran – kad su mu moć i aktivnosti svedene na najmanju mjeru – Bog stvara ženu. Dakle, ona nije plod muškarčevih želja, ostvarenje njegovih ideja. Ne, žena mu dolazi kao Božji dar! Muškarac nije vidio ništa od ženinog nastajanja – ona za njega zauvijek ostaje nešto misteriozno što izmiče njegovim shvaćanjima.

Bog je uzeo muškarčevo *rebro* i od njega načinio ženu! U našem zapadnom mentalitetu ova tvrdnja znači da je žena nižeg dostojanstva od muškarca, da je njegova izvedenica pa prema tome nije original i nema istu vrijednost. Međutim, *rebro* u svijetu u kojem je nastala Biblija ne upućuje na takav zaključak. U sumerskoj poemi *Dilmun* žena je također nastala iz muškarčeva rebra i nazvana je *žena života* jer uzeta iz vitalnog dijela tijela muškarca i jer je sposobna život dati. Kod starih Hebreja, prsa (*torax*) su najdostojanstveniji dio tijela jer sadrže srce. Dakle, žena je *sagrađena, konstruirana* (hebr. *banâ* je izraz za podizanje zgrada) od najotmjerenijeg i najbitnijeg dijela muškarčeva tijela. Još i danas neka beduinska plemena koriste izraz *on/ona je moje rebro* da bi rekli *on/ona je moj istinski prijatelj*. Jedan židovski rabi kaže: *Bog nije ženu načinio od muškarčeve glave da mu bude gospodarica, niti od stopala da mu bude sluškinja nego od rebra da mu bude družica jednakog dostojanstva i da bude bliska njegovu srcu.*

Prema novom shvaćanju odnosa muškarca i žene

Tako stvorenu i zamišljenu ženu Bog predvodi muškarcu. Ne dolazi mu sama zavodeći ga, niti je on lovi i osvaja, nego mu je Bog predvodi kao što otac mladoženji predaje svoju kćerku. Muškarac, dakle, ženu uvijek treba gledati kroz prizmu Boga koju mu je daruje. Nema borbe i osvajanja nego je žena dar.

Ugledavši je, muškarac eksplodira od radosti i počinje teći prva poezija u Bibliji. Ni sebi se nije toliko obradovao koliko ženi! Njegove riječi odaju da shvaća kako mu žena treba biti partner jer izrazi *kosti od mojih kostiju, meso od mog mesa* su upotrebljavane kad čovjek nekom drugo želi reći da ga smatra saveznikom, partnerom.

Činjenica da muškarac nije sudjelovao u „projektiranju“ žene daje izvanredno važnu pouku. Bog je sam zamislio ženu i pogodio najdublju muškarčevu potrebu. Dakle, nije muškarac onaj koji ženu može tretirati kako mu se sviđa, nego je treba gledati kroz Božju volju jer o ženi ne zna sve. Ženu, koja je njegova sreća i izvor njegove radosti, pozna samo Bog i samo ga Bog može voditi u radost. Muškarčev uzvik kojim ženu prepoznaje partnericom, Bog potvrđuje govoreći *stoga će čovjek ostaviti oca i majku da prione uza svoju ženu i dvoje njih bit će jedno tijelo*.

Ove Božje riječi snažna su kritika i korektiv tadašnje patrijarhalne, pa čak i današnje prakse koja je prisutna u mnogim krajevima. Umjesto da se žena udajom uključuje novu obitelj u kojoj treba biti manja od makova zrna, pogotovo u odnosu na muške članove velike obitelji, Bog želi da supružnici tvore zasebnu cjelinu u kojoj je stvaranje jedinstva neograničeno – sve dok ne postanu jedno tijelo! Dakle, u odnosu na ondašnje poimanje žene, ova Božja riječ podsjeća čovjeka da razvija krivi mentalitet i da ga treba mijenjati, podsjeća ga da je, uzimajući si pravo da ubire sa *stabla spoznaje dobra i zla*, pošao krivim putem i da njime još uvijek ide.

Kao što prvi izvještaj o stvaranju čovjeka sve ljude proglašava određenima za gospodarenje i time udara žestoku kritiku ondašnjim (a i „modernim“) društvenim uređenjima u kojim je postalo normalno da je većina obespravljena i podvrgnuta manjini, tako ovaj tekst ide protiv ondašnjeg shvaćanja žene i braka.

Iako se često Bibliji prigovara da je neznanstvena i zaostala, napisana od primitivnih nomada, beduina, ovdje osjećamo svježinu Božje riječi koja otkriva njegovu viziju čovjeka. Premda koristi jezik razumljiv prije svega ljudima onog vremena, u ovim se izvještajima pred čitatelja iznosi grandiozna slika o čovjekovoj uzvišenosti i dostojanstvu kakvu nisu uspjele iznjediti niti starije a niti mlađe kulture od Mezopotamije, preko Grčke do Egipta. I zato je pravo pitanje: otkud to primitivnim, nepismenim nomadima koji ove retke kroz dugi niz stoljeća nisu znali niti zapisati? Zar su onakvi „nekulturni“ mogli izmisliti nešto što nisu uspjeli ni visokokulturna društva na onim prostorima, čak ni stoljećima poslije primitivnih hebrejskih „beduina“? Ili ova riječ i misao ipak nije njihova nego je Božja?